

OLAĞANÜSTÜ HAL DÖNEMİ, KHK'LAR VE ÖZGÜRLÜKLERİN SINIRLANDIRILMASI

Av. Nazım Tural / nturaltr@gmail.com

19 Ağustos Pazartesi, Gazeteduvar

<https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2019/08/19/olaganustu-hal-donemi-khkler-ve-ozgurluklerin-sinirlendirilmesi-1>

<https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2019/08/19/krematoryum-karanfiller-ve-komunistler>

https://www.academia.edu/40363600/OHALKHK_lar%C3%96zg%C3%BCrl%C3%BCklerin_S%C4%B1n%C4%B1rlanmas%C4%B1%C4%B1%C4%B1%C4%B1?auto=download&email_work_card=download-paper

PLAN

I- Giriş

II- Darbe Girişimi / Olağanüstü Hal Dönemi

III- Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemine Geçiş

IV. Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK)

- A. KHK'ların Anayasa ile uyum sorunu
- B. Kamu görevlileri ihraçları / Kurumların kapatılması
- C. Gözaltı ve tutuklama işlemleri
- D. Kamu görevlilerine, sivillere sağlanan dokunulmazlık

V- İfade ve Medya Özgürlüğü Sınırlamaları

VI- Toplanma Özgürlüğü ve Sivil toplum

VII- Dokunulmazlıkların Kaldırılması / Tutuklamalar

VIII- Olağanüstü Hal İşlemleri Komisyonu

IX- Öne Çıkan Davalar

X. Olağanüstü Hal Sonrasına İlişkin Düzenleme

I.Giriş

Bu çalışmada, olağanüstü hâl döneminde KHK'larla getirilen düzenlemelerin anayasa ve ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ışığında hukuk üstünlüğü, haklar ve özgürlükler perspektifinde kısa notlarla değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

BM'e kuruluşunda, Avrupa Konseyi'ne 1949'da katılan Türkiye, 1964'te Avrupa Birliği ile Ortaklık Anlaşması yaptı, 1996'da Gümrük Birliği'ne geçti. Aralık 1999'da AB'ye aday ilan edilen Türkiye Ekim 2005 itibariyle katılım müzakerelerine başladı.

Kısaca, BM İnsan hakları sözleşmelerini onaylayan, Avrupa ile entegrasyon sürecinde bağitlanan anlaşmalar ve üstlenilen yükümlülüklerle hem BM hem de Avrupa İnsan Hakları Sistemi'ne katılan Türkiye, 1987 itibariyle bireysel başvuru ile AİHM kararlarına uymayı taahhüt etmiş bulunmaktadır. Ancak, BM uyarıları dikkate alınmadığı gibi, bazı AİHM kararlarının uygulanmasında halen direnilmekte, kararların uygulanmasından kaçınılmaktadır.

2002 Kasım'da, tek başına çoğunlukla iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti, AKP), ilk yıllarında, Avrupa ile entegrasyon süreci ve özgürlükler konusunda kararlı olduğunu çeşitli vesilelerle yineledi.

2003'ten 2009'a kadar yapılan reformlarla; etnik ve dini grupların ifade özgürlüğü dahil, siyasi, sosyal ve kültürel hakların tanınması konusunda bazı gelişmeler sağlandı.

2011 yılı itibariyle ise, özgürlükler alanında hızla gerileme sürecine girilerek, muhalif kesimlere, eleştirel medya ve çevrelere yönelik giderek artan bir sindirme, sınırlandırma girişimleri başlatıldı.

10 Ağustos, 2014 seçimleriyle Erdoğan Cumhurbaşkanı seçildi ve yeni bir anayasa ve başkanlık sistemi için kampanya başlattı.

Erdoğan ilk turda oyların %51,7'sini alırken, CHP ve MHP çatı adayı Ekmeleddin İhsanoğlu %38,5'ini, HDP adayı Selahattin Demirtaş % 9,7'sini aldı.

II. Darbe Girişimi / Olağanüstü Hal Dönemi

15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi, Gülen Hareketi önderliğinde yürütüldü. Darbe girişiminde 249 kişi öldü, 2.196 kişi yaralandı. TBMM'yi bombalamak dahil Ankara ve İstanbul'da ciddi çatışmalar yaşandı.

20 Temmuz 2016 Olağanüstü Hal (OHAL) ilanı. Askeri darbe girişimi ve devam eden terör nedeniyle Türkiye genelinde üçer aylık sürelerle Olağanüstü Hal dönemi başlatıldı. Olağanüstü Hal 18 Temmuz 2018'e kadar ülkenin olağan yönetimi oldu.

Anayasamızda Madde 120'ye göre; Olağanüstü Hal *''Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde (...) süresi altı ayı geçmemek üzere''* ilan edilebilir.

1982 Anayasasının 15. maddesi, Olağanüstü Hallerde temel hak ve özgürlüklerin, ancak *''durumun gerektirdiği ölçüde''* sınırlandırılabilceğini öngörmüştür. *''Ölçülülük ilkesi''* olarak da adlandırılabilcek bu ilkeye göre, idare, Olağanüstü Hal ilanını gerekli kılan sebebe dayalı olarak ve bu durumun ortadan kaldırılması amacı ile temel hak ve özgürlükleri -orantılı tedbirlere başvurmak suretiyle- hakların özüne dokunmadan kısıtlayabilecektir. Anayasa'nın ilgili hükümleri, AKP Hükümeti tarafından çok geniş biçimde yorumlandı ve Anayasa ve uluslararası antlaşmaların izin verdiği sınırların ötesine geçen, hakların özüne dokunan düzenlemeler yapıldı.

III. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Geçiş

16 Nisan 2017'de, Anayasa değişiklikleri referandumu ile ''Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi''ne geçilmiş oldu. Onaylanan değişikliklerle; Cumhurbaşkanı parlamento ve yüksek mahkemeleri denetim yetkisi de dahil olmak üzere geniş yetkiler elde etmiş oldu.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) yerine kurulan Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) Kanununa göre; Adalet Bakanı Kurulun Başkanıdır, Bakan Yardımcısı da tabii üyedir. 4 üye Cumhurbaşkanı tarafından, 3 üye Yargıtay üyeleri, 1 üye Danıştay üyeleri, 3 üye de hukuk öğretim üyeleri ve avukatlar arasından olmak kaydıyla TBMM tarafından seçilmektedir. Buna göre; Cumhurbaşkanı, doğrudan atama ve çoğunluğa sahip olduğu TBMM ile do laylı olarak, tüm üyelerin seçiminde yetkili konuma gelmiş oldu.

21 Mayıs 2017’de Erdoğan’ın AKP liderliği ile partili cumhurbaşkanlığı dönemine geçildi.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, onaylanan anayasa değişiklikleri ile yasaklanmadığı ileri sürülerek, AKP liderliğine seçildi. Bu değişikliklerle, tarafsızlık ilkesinden vazgeçilerek, partili cumhurbaşkanlığı dönemi başlamış oldu.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, anayasa değişiklikleri ve AKP liderliği sayesinde, bakanları seçme hakkına kavuştu; yürütmeyi ve elindeki AKP çoğunluğu ile de parlamentoyu denetimi altına almış oldu. Ayrıca, Cumhurbaşkanlığı yetkileri ve parlamento çoğunluğu ile, Anayasa Mahkemesi üyeleri dahil, yüksek mahkeme yargıçlarının çoğunluğunu atama yetkisine sahip oldu. Böylece, kuvvetler ayrılığı ilkesi terk edilerek; yasama, yürütme ve yargının Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından kontrol altına alındığı yeni bir döneme geçilmiş oldu.

24 Haziran 2018’de, öne alınan Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimleri yapıldı.

İnsan hakları ihlallerini izleyen uluslararası örgütlerin ve muhalefetin düzenli uyarısına rağmen, olağanüstü hal koşulları altında yapılan erken Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento Seçimlerinde Erdoğan yüzde 52,5 oy oranı ile ilk turda seçildi. Muharrem İnce yüzde 30,6, Selahattin Demirtaş 8,40, Meral Akşener 7,2 oy aldı. Temel Karamollaoğlu 0,9 ve Doğu Perinçek 0,2 oy aldı.

Milletvekili seçimlerinde; AKP 42,5, MHP 11,1 oy aldı. Bu oranlarla Halk İttifakı 600 sandalyelik mecliste 342 sandalye ile çoğunluğu elde etti. Ana muhalefetteki CHP ve üç küçük partiyi içeren Ulus İttifakı; İyi Parti, Saadet Partisi ve Demokrat Parti, oyların yüzde 34,1’ini alarak mecliste 192 sandalye kazandı. CHP 22,6, İyi Parti 9,9, Saadet Partisi 1,3, HDP 11,7

Milletvekillikleri sayıları şöyle oldu: Cumhur İttifakı AKP 295, MHP 49; Millet İttifakı CHP 146, İYİ Parti 43 ve HDP: 67.

IV. Kanun Hükmünde Kararnameler

Olağanüstü Hal ilanı sonrası Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın başkanlığına Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamelerle (KHK) ülke yönetilmeye başladı.

KHK’lar, Türkiye’nin kabul ettiği uluslararası sözleşmeler ve Anayasa’da öngörülen Olağanüstü Hal ilanı gerektiren nedenlerine uyar biçimde, *“Türk devletine ve demokrasisine karşı terör ve güvenlik tehditlerini önlemek için kullanılan meşru ve anayasal yasal araçlar”* olarak sunuldu.

Ancak, uygulamada, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmeleri ve Anayasa'nın öngördüğü sınırlamalara uyulmaksızın KHK düzenlemeleri ve uygulamalara gidildi. Anayasa'ya aykırı olarak; Olağanüstü Hal ilanı nedenleriyle ilgisi olmayan alanlarda KHK'larla düzenlemeler yanında, *“hakların özüne dokunulamayacağı”* Anayasa hükmü (Madde: 15) de ihlal edilmiş oldu.

OHAL ilanı ile ilgisi olmayan örnekler olarak; işçi grevlerinin yasaklanması, üniversite rektörlerinin atanma usulünün değiştirilmesi, medya kuruluşlarının kapatılması ve el konulması, sivil toplum veya diğer tüzel kişilerin varlıkların tasfiyesi, Müsadere edilen şirket, ortaklık payları ve varlıklarına ilişkin düzenlemeler, İşsizlik Sigortası Kanunu değişiklikleri, Türk Silahlı Kuvvetlerinin, güvenlik güçleri olarak polis ve jandarma teşkilatlarının yeniden düzenlenmesi, Kamu İhale Kanunu, Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketinin Kurulmasına İlişkin Kanun'da yapılan değişiklikler, Yolcu ve eşya taşımalarında kullanılan araçların kısıtlanması, Bankacılık mevzuatı ile bankacılık usul ve prensiplerine uygun kredi kullandırmaya ilişkin düzenlemeler, Özel Öğretim Kurumları Kanununu, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun gibi çeşitli kanunlarda değişiklikler sayılabilir.

Masumiyet karinesinin ihlali: Olağanüstü dönem KHK'ları incelendiğinde, bu KHK'larla masumiyet karinesinin ihlal edildiği görülmektedir. Devletin değişik kademe ve kurumlarında görev yapan binlerce kişi, *“örgütle iltisaklı olduğu”* gerekçesi ile bir daha geri dönmek üzere, yargı kararı olmaksızın, savunmaları dahi alınmadan ihraç edilmişler, memuriyet makamları, askeri rütbe ve görevleri ortadan kaldırılmış, her türlü heyet, kurul, komisyon, yönetim kurulu üyeliği ve sair görevlerini kaybetmişlerdir. Ayrıca, mallara el konulması, kişilerin ve aile fertlerinin pasaportlarının otomatik olarak iptal edilmesi gibi çeşitli hak ve özgürlükler ihlalleri eleştiri konusu olmaktadır.

Diğer yandan; masumiyet karinesinin, yargılama aşamasında da ihlal edildiği, iddia makamının ispat yükümlülüğü ile, şüphelinin/sanığın işlediği iddia edilen suçları kanıtlaması gerekirken; hukukun bu temel ilkesi işletilmemiş ve sanıklar masumiyetlerini ispat etmek zorunda bırakılmışlardır. Suçlu olduğunu kabul etmeyenlerin birçoğu, *“suçunu / suçluluğunu gizleme”*, *“inkâr etmek”* veya *“örgütsel davranış”* sergilemekle itham edilebilmişlerdir.

A. KHK'ların Anayasa ile Uyum Sorunu

Anayasa'ya göre; KHK'ların resmî gazetede yayımlanması ve aynı gün onay için Genel Kurul'a sunulması gerekmektedir. Oysa Olağanüstü Hal sürecinde; 37 KHK çıkarılmış, Olağanüstü Hal ilanı nedenleri ve anayasada yer alan ilkelere uyumu görmezden gelinerek, aylarca sonra Meclis'e sunulmuştur.

KHK'nın Olağanüstü Hal KHK'sı niteliğini taşıyabilmesi için "*Olağanüstü Hal süresince uygulanmak üzere*" ve "*Olağanüstü Halin gerekli kıldığı konularda*" düzenlemelerde bulunması gerekmektedir. KHK'lar, Olağanüstü Hal süresince, geçici bir dönem uygulanacak olmaları nedeniyle yasalarda değişiklik yapamamaları gerekir Olağanüstü Hal döneminde yapılan düzenlemelerin, ayrıca, süre olarak, olağan üstü hal süresi ile sınırlı olması gerekirken, sonrasında da etki ve sonuçlar doğuracak düzenlemeler getirilmiş olması da anayasa ilkelerine aykırılık oluşturmaktadır. Örneğin yürürlükte olan yasaların değiştirilmesi veya bazı yasaların yürürlükten kaldırılması Olağanüstü Hal süresini aşan sonuçlar doğurmaktadır.

Diğer yandan; Anayasa Madde 148'e göre, Olağanüstü Halde çıkarılan KHK'lar Anayasa Mahkemesi'ne götürülemez. (12 Ekim 2017'de, Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri, 668, 669, 670 ve 671 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerin iptali için yaptığı başvuru 'AYM'nin KHK'ların denetimi için anayasal bir yetkiye sahip olmadığı' gerekçesiyle reddedildi.

<http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/basin/kararlarailiskinbasinduyurulari/genelkurul/detay/f21.pdf>

Ancak, 1991 yılında Anayasa Mahkemesi, 15.12. 1990 gün ve 430 sayılı "Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve Olağanüstü Halin Devamı Süresince Alınacak İlave Tedbirler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Sosyal Demokrat Halkçı Parti tarafından mahkemeye taşınması sonucu, Olağanüstü Hal vali ve makamlarına Olağanüstü Hal bölgesinin dışında da yetkiler verilmesini denetim nedeni olarak kabul etmiş ve anayasaya aykırı gördüğü bazı maddelerin iptaline karar vermiş bulunmaktadır.

Hakları ihlal edilen kişilerin AİHM'e başvurmaları da sonuç vermedi. Mahkeme, 12 Haziran 2017 tarihinde bu alanda iç hukuk yolunun tüketilmemiş olması (öncelikle 'Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu'na başvurulmaması) nedeniyle başvuruları reddetti.

Diğer yandan, idari yargıya başvurular da reddedildi ve KHK'larla hakları ihlal edilen kişilerin öncelikle komisyona başvurmaları, komisyon kararı sonrası idare mahkemesine başvurabilecekleri düzenlenmiş olması nedeniyle, mağdur olan kişiler ancak uzun zaman sonrası hak arama sürecine başlayabildiler.

B. Kamu görevlilerinin ihraçları, kurumların kapatılması

Olağanüstü Hal süresinde çıkarılan 668, 669, 670, 672, 675, 677, 679, 683 ve 701 sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri ve 667 sayılı KHK ile yetkilendirilmiş kurumların kararları ile yaklaşık 130.000 kamu görevlisi ihraç edilmiş, pasaport iptali vb. gibi diğer hakları kısıtlanmış bulunmakta. (Ihraçlar, görevden almalarla ilgi toplu resmi sayılar verilmediğinden kesin ihraç, görevden alma sayıları bilinmemekte)

27 Temmuz 2016 tarihli 667 Sayılı KHK kurumlar yanında; genel ifadelerle, terör örgütlerine mensup olduğu veya devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu, ilişkisi olduğu değerlendirilen; silahlı kuvvetler mensupları, yüksek mahkemeler dahil tüm yargı mensupları, üniversitelerin akademik ve idari kadrolarında yer alanlar, mahalli idareler kadrolarında yer alanlar, her hangi bir bakanlığa bağlı, ilgili veya ilişkili olmayan diğer kurumlarda işçi dahil her türlü kadrolarda istihdam edilen personelin görevlerine amirlerinin onayı ile son verilmesi hükmü getirildi.

Bu KHK ile kamu ve özel kurumlarda toplu ihraçlara gidilirken, düzenleyici maddeler oldukça genel bir yorumla benimsendi ve ihraçlar için "terör örgütleriyle" doğrudan kanıtlanmış bir bağlantı ve bir suçta iştiraki aranmadı. Yeterli inceleme olmaksızın, masumiyet karinesini ihlal edilerek ve savunma hakkı tanınmaksızın yapılan ihraçlar açık biçimde, ağır hak ihlali oluşturdu. Ayrıca, bu suçlamalarla ihraçlarla kişilerin "lekelenmeme hakkı" da ihlal edilmiş oldu.

31.07.2016 tarihli 669 KHK ile, Millî Savunma Bakanlığı yeniden yapılandırıldı; Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları Milli Savunma Bakanı'na bağlandı, Cumhurbaşkanı'na kuvvet komutanlarına doğrudan emir verme yetkisi getirildi, askeri liseler, astsubay hazırlama okulları kapatıldı, harp akademileri, harp okulları yeniden yapılandırılarak, kurulan Milli Savunma Üniversitesine bağlandı. Gülhane Askeri Tıp Akademisi ve Asker Hastaneleri Sağlık Bakanlığı'na devredildi.

Olağanüstü hal kapsamında yayımlanan KHK'lar ile 125.678'i kamu görevinden çıkarılma (3.213 rütbe alma, 270 yurtdışı öğrencilikle ilişkisi kesilme, 2.761 kurum ve kuruluş kapatma) olmak üzere toplam 131.922 idari işlem yapılmış bulunmakta. (<https://ohalkomisyonu.tccb.gov.tr/>)

Diğer yandan, yaklaşık 150'i aşkın gazeteci de dahil olmak üzere 30.000'den fazla kişi tutuklandı. Millî Eğitim Bakanlığı'ndan 34.000 kişi, Güvenlik memurlarından da 21.000 kişi görevden alındı. (169 general, 7,098 albay ve alt düzey memuru, 8.815 polis memuru, 24 vali, 73 vali yardımcısı, 116 bölge valisi ve 31.784 diğer şüpheli,)

4.000'i aşkın yargıç / savcı ihraç edildi, görevden alındı. Tutuklanan 2.413 yargı mensubunun 105'i Temyiz Yüksek Mahkemesi, 41'i Danıştay üyesi, 2'si Anayasa Mahkemesi üyesiydi.

İnsan hakları kuruluşları raporlarına göre bu süreçte; 3 haber ajansı, 16 TV kanalı, 23 radyo kanalı, 36'sı yerel, toplam 45 gazete, 15 dergi, 29 yayınevi ve dağıtım kanalı kapatıldı. Yaklaşık 150'tan fazla gazeteci cezaevinde ve en çok FETÖ ve Kürt Medyası'na bağlı gazeteler, dergiler, radyo istasyonları, web siteleri ve haber ajansları dahil olmak üzere darbe girişiminden bu yana yaklaşık 173 medya kuruluşu kapatıldı. 2.500'den fazla gazeteci görevden alındı, 800'ü basın kart iptal edildi ve pasaportları iptal edildi. (<https://t24.com.tr/haber/15-temmuzdan-bu-yana-2-bin-500-gazeteci-issiz-kaldi,363196>;

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/3-ajans-16-tv-45-gazete-23-radyo-kapatildi-40172869>)

5.822 akademisyen FETÖ bağlantısı ve Kürtlerle barış görüşmeleri başlatılmasını isteyen imza kampanyası nedeniyle görevden uzaklaştırıldı; 1200 idari personel KHK'larla ihraç edildi. İhraç edilen akademisyenlerden 37'si son KHK ile geri döndü. Ayrıca kapatılan üniversitelerden dolayı 2 bin 808 akademisyen işsiz kaldı.

KHK'lar kapsamında FETÖ'ye ait olduğu düşünülen 48 sağlık kuruluşu, 1061 öğretim kuruluşu, 800 yurt, 223 kurs etüt merkezi, 155 vakıf, 1595 dernek, 15 üniversite, 19 sendika kapatıldı. Ayrıca, insan hakları ile ilgilenenler de dahil olmak üzere toplam 375 dernek ve vakıf 677 sayılı KHK ile kesin olarak kapatıldı. (CHP OHAL Raporu)

OHAL KHK'ları ile haklarında işlem tesis edilen kişilerin başvurabilecekleri herhangi bir merciinin olmayışı bu dönemde ciddi mağduriyetler oluşturmuş; 685 sayılı KHK ile kurulan

“OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu”nun da, çok geç devreye girmesinin dışında etkin bir iç hukuk yolu olmadığı da ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan kamu görevine KHK ile son verilenlerin, bir daha kamu hizmetinde görevlendirilemeyeceği, uhdelerinde bulunan her türlü müteveli heyet, kurul, komisyon, yönetim kurulu, denetim kurulu, tasfiye kurulu üyeliği ve sair görevleri de sona ermiş sayılması, (667 Md. 4/2) Olağanüstü Halin sona ermiş olmasına karşın uygulanıyor olması ciddi mağduriyetler yaratmıştır ve bu mağduriyetler halen sürmektedir.

Diğer yandan, Belediye Kanunu’nda 1 Eylül 2016 tarihinde yayınlanan 674 Sayılı KHK ile yapılan değişiklik, yerel seçimlerle işbaşına gelmiş olan belediye başkanlarının görevden alınması, kayyum atanma süreci, meşruiyet tartışmalarını gündeme getirdi. 21 Temmuz 2016-31 Aralık 2017 döneminde kayyum atanan belediye sayısı 99’a ulaştı. Bunların 94’ü HDP’ye yakın belediyeler oldu.

31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla 1.064 özel eğitim kurumu (anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise), 360 özel kurs ve etüd merkezi, 847 öğrenci yurdu, 48 özel sağlık merkezi, 15 özel vakıf üniversitesi, 2 Konfederasyona bağlı 29 sendika, 1.424 dernek, 145 vakıf, 175 medya ve yayın kuruluşu kapatıldı. Ayrıca 1022 ticari işletme Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devredildi.

Ayrıca, kararnameye ek listelerle kapatılan kurum ve kuruluşların her türlü taşınır ve taşınmazları, her türlü mal varlığı, alacak ve hakları, bedelsiz olarak ilgili veya yakın olduğu düşünülen kamu kurumlarına veya hazineye devredildi.

Bu arada, KHK’larla ihraç edilen ihraç edilenlerden 3 bin 981’i daha sonra çıkarılan KHK’larla görevine iade edildiği bilgisi de medyada yer aldı.

Gözaltı ve tutuklama işlemleri

Savunma hakkını sınırlandırılma süreci gözaltı işlemleri aşamasında başlatıldı. Gözaltı süresi Olağanüstü Hal ilanının ardından yayınlanan 667 ve 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerle 30 güne çıkarıldı. 2016 yılının sonuna kadar uygulanan bu süre Avrupa Konseyinin uyarılarıyla 23 Ocak 2017 tarihli 684 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile maksimum 14 güne (7+7) indirildi. 28 Temmuz 2016 tarihli 668 sayılı KHK ile savcıların gözaltına alınan kişilerin avukatlara erişimini sınırlama yetkisi 5 güne kadar çıkarıldı.

Gözaltındaki şüphelinin avukatı ile görüşmesi, Cumhuriyet savcısının kararıyla 5 gün süreyle kısıtlanabilmektedir. Yine aynı düzenleme (684 sayılı KHK), soruşturmanın amacını tehlikeye düşürecek durumlarda, Cumhuriyet savcısının kararıyla avukatın dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisine kısıtlama getirmektedir.

23.07.2016 tarihli KHK 667'ye göre; Cumhuriyet savcısının kararıyla, görüşmeler teknik cihazla sesli veya görüntülü olarak kaydedilebilir, tutuklu ile avukatın yaptığı görüşmeleri izlemek amacıyla görevli hazır bulundurulabilir, tutuklunun avukatına veya avukatın tutukluya verdiği belge veya belge örnekleri, dosyalar ve aralarındaki konuşmalara ilişkin tutukları kayıtlara el konulabilir veya görüşmelerin gün ve saatleri sınırlandırılabilir veya görüşmeye son verilebilir. Ayrıca, tutanak tutulması hâlinde, Cumhuriyet savcısının istemiyle tutuklunun avukatlarıyla görüşmesi sulh ceza hâkimliğince yasaklanabilir.

İçişleri Bakanlığı bilgilendirme notlarına göre 17 Ekim 2016 – 31 Aralık 2017 tarihleri arasında 68.812 kişi için gözaltı işlemi uygulandı. Gözaltına alınanların %60'ının (41.408 kişi) "FETÖ/PDY", %30'unun (20.548 kişi) "PKK/PYD", %9'unun (5.996 kişi) "DAEŞ" ve %1'inin (860 kişi) "Sol örgütler" ile ilişkili olduğu belirtildi.

Pasaport Kısıtlaması 667 sayılı KHK ile Hakkında idari işlem yapılanların yanı sıra, aynı nedenlerle haklarında suç soruşturması/kovuşturması yürütülenlerin pasaportlarının iptal edileceği hükme bağlandı. Daha sonra 673 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile pasaport iptali eşlere yönelik olarak da genişletildi.

27.07.2016 tarihli 668 sayılı KHK Madde 3, hakim kararı olmaksızın, gecikmesinde sakınca olan hallerde, savcılar tarafından; konutlarda, işyerlerinde arama ve yakalama emri verilebileceğini düzenlenmektedir. 5271 sayılı CMK 128. Maddesi ile *soruşturma veya kovuşturma konusu suçun işlendiğine dair somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebebi bulunan hallerde, şüpheli veya sanığa ait taşınmazlara, araçlara banka hesaplarına ve her türlü mal varlığına el konulabilmektedir.* Bu madde uyarınca yapılacak el koymaya, rapor alınmadan, sulh ceza hâkimliğince karar verilebilmektedir. Ayrıca savcı da *"gecikmesinde sakınca bulunan hallerde"* bu el koyma kararını alabilmektedir.

Avukat bürolarında, hâkim kararıyla veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcının yazılı emriyle, savcının katılımı olmaksızın, adli kolluk görevlileri tarafından arama ve el

koyma yapılabilmekte; arama ve el koyma işlemi sırasında baro başkanı veya onu temsilen bir avukat hazır bulundurulma kuralına da çok halde uyulmadığı gözlenmektedir.

Diğer yandan; CMK'nın 153'üncü maddesinin ve ayrıca TMK'nın 10'uncu maddesi "*hâkime, savunma avukatının soruşturma dosyasına erişimini kısıtlama yetkisi*" tanımaktadır.

KHK'larla ihraç edilenler için yargı yolu

KHK'larla ihraç edilenlerin idari yargı ve Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmalarının başvuruları, iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle reddedilmiş bulunmakta.

20.07.2017 tarihinde, yapılan bireysel başvuruda, Anayasa Mahkemesi, başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez olduğu kararını verdi. Kararda yapılan değerlendirmede, Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu'nun etkili bir iç hukuk yolu olarak kabul edildiği anlaşılmakta.

"(...) Komisyonun yapısının KHK ile önceden belirlenmiş ve üyelerinin bazı güvencelere sahip olması, özellikle komisyon kararlarına karşı yargı yolunun açık olması, bu kapsamda adil yargılanma hakkına ilişkin güvencelerin yargılama sırasında sağlanmasının Anayasa'nın 36. Maddesi gereği zorunluluk arz etmesi ve KHK ile bu konuda sınırlama getirilmemiş olması hususları bir bütün olarak değerlendirildiğinde (...) Başvurucunun ihlal iddiaları dikkate alındığında ilk bakışta ulaşılabilir ve ihlal iddialarıyla ilgili başarı şansı sunma ve yeterli giderim sağlama kapasitesi olduğu görünen (Komisyona) başvuru yolu tüketilmeden yapılan başvurunun incelenmesinin bireysel başvurunun "ikincil niteliği" ile bağdaşmayacağı sonucuna varılmıştır. Bu açıklamalar ışığında, mahkeme başvurunun başvuru yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna oy birliği ile karar vermiştir."
<http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/basin/kararlarailiskinbasinduyurulari/bireyselbasvuru/detay/pdf/2016-25923.pdf>

KHK'larla hakları ihlal edilen kişilerin AİHM'e başvurmaları da sonuç vermedi. Mahkeme, 12 Haziran 2017 tarihinde Köksal/Türkiye davasında, Komisyonu etkili bir iç hukuk yolu olarak benimseyerek, iç hukuk yolunun tüketilmemiş olması nedeniyle başvuruları reddetti. (http://www.aihmiz.org.tr/files/decision%20k-ksal%20v_%20turkey%20)

KHK'ların İdari Yargıda Denetimi, idari yargının verdiği kararlar nedeniyle tartışma konusu olmayı sürdürmekte, mağduriyetler de devam etmekte. KHK'larda idari yargının kapalı

olduğuna ilişkin bir hüküm bulunmazken, 27.07.2016 tarihli 668 sayılı KHK'nın 38. maddesinde; *“Olağanüstü Hal süresince yayımlanan kanun hükmünde kararnameler kapsamında alınan kararlar, yapılan işlemler nedeniyle açılan davalarda yürütmenin durdurulmasına karar verilemez”* hükmü yer almış bulunmakta.

KHK'ların ihraç işlemleriyle kamu görevinden çıkarılanların Danıştay'a yaptıkları başvurular, 'kamu görevinden çıkarma işlemlerinin bilinen bir Bakanlar Kurulu kararı olmadığı, bu nedenle Danıştay'ın yetkili olmadığı, İdare Mahkemelerine başvurulması gerektiği' gerekçesiyle reddedilmiş; ancak başvuru idare mahkemeleri ise, ret gerekçelerini kısaca 'yürütme organının bir işlemi olmakla birlikte, fonksiyonel açıdan kanun niteliği taşıyan hukuki düzenlemelerdir' kabulüne dayandırmıştır. (Beşinci Daire 04. 10. 2016 tarih ve Esas no: 2016/ 8136 Karar no: 2016/4076; Beşinci Daire 04.10.2016 tarih ve Esas no: 2016/7983 Karar no: 2016/4079;

Trabzon İdare Mahkemesinin 08/09/2016 tarih, 2016/1113 Esas, 2016/1046 Karar no'lu kararı KHK'nın hukuki denetimini yapma yetkisi olmadığı gerekçesiyle talebi reddedilmiş bulunmakta. *“(...) 672 sayılı KHK hükmü uyarınca kamu görevinden çıkarılan davacı hakkında KHK dışında başka bir idari işlem de olmadığından ve mahkememizin KHK'nın hukuki denetimini yapma yetkisi bulunmadığından, açılan bu davanın mahkememizce incelenme olanağı bulunmamaktadır.”*

Samsun 1. İdare Mahkemesi 2016/...Esas, 2016/... no'lu kararı benzer yaklaşımı ortaya koymaktadır; *“(...) 672 sayılı KHK uyarınca kamu görevinden çıkarılan davacı hakkında, bahsi geçen KHK dışında idari davaya konu olabilecek başkaca bir işlem bulunmadığından, iş bu davanın esasının mahkememizce incelenmesine hukuken olanak bulunmamaktadır.”*

KHK'larla hakları ihlal edilen kişilerin öncelikle komisyona başvurmaları, komisyon kararı sonrası idare mahkemesine başvurabilecekleri düzenlenmiş olması nedeniyle, mağdur olan kişiler ancak uzun zaman sonrası hak arama sürecine başlayabildiler.

E. Kamu görevlileri ve sivillere sağlanan dokunulmazlık

6 Kasım 2016 tarihli 675 sayılı Kanun Madde 37 ile 15 Temmuz 2016 askeri darbe girişimini engellemek için karar alan, uygulayan, önlemeye çalışan tüm kamu görevlileri için; hukuki, idari, cezai ve mali sorumluluk doğmayacağı ifade edilerek tam bir dokunulmazlık sağlandı.

24 Aralık 2017'de çıkarılan 696 sayılı KHK Madde 121 ile resmi bir sıfat taşıyıp taşımadıklarına veya resmi bir görevi yerine getirip getirmediğine bakılmaksızın 15.7.2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe teşebbüsü ve terör eylemleri ile bunların devamı niteliğindeki eylemlerin bastırılması kapsamında hareket eden (sivil) kişiler hakkında da tam bir yargı dokunulmazlığı getirildi.

Düzenlemede açık bir süre sınırı konulmaması nedeniyle düzenleme darbe sonrası tüm terör eylemlerini kapsayacak şekilde yorumlanmaya da açıktır. TCK'da da düzenlenmiş olan “meşru müdafaa” ve “direnme hakkı” gibi (şahsi cezasızlık öngören) düzenlemeler mevcut iken, her türlü yoruma açık biçimde, her an kötüye kullanılabilir bir düzenlemenin yapılması, yalnızca suç işleyen bazı kişilerin yargılanmasını önleyeceği nedeniyle eleştirilmektedir.

Sulh Ceza Hakimlikleri, 28 Haziran 2014 tarih, 6545 no'lu yasa ile, kaldırılan Sulh Ceza Mahkemeleri yerine kuruldu. Sulh Ceza Hakimleri, Olağanüstü Hal dönemi ve sonrasında kovuşturmalarda çeşitli yetkiler ile donatıldıklarından, KHK'ların uygulanmasında çok önemli bir yere sahip oldular.

14 Ocak 2015 tarihli kararıyla Anayasa Mahkemesi, sulh ceza hakimliklerinin kuruluşunu düzenleyen 10. Maddesinin anayasaya aykırılık iddiası ve 5271 sayılı kanunun hakimliklerin kararlarına itirazını düzenleyen 268 maddesinin ilgili fıkralarını iptal istemini reddetmiştir.

Sulh Ceza Hakimleri, Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca, internet erişiminin kesilmesi, içerik kaldırılması dahil, tüm arama ve el koyma emri çıkarmaya, mal varlıklarına, mülklere el konulmasına, terörizmi finanse etme iddiasıyla şirketlere kayyum atanmasına, şüpheliler için tutuklama kararları vermeye tek başlarına yetkilidirler. Ayrıca, savcının talebi üzerine, savunma avukatının dosyayı inceleme ve belgelerin kopyalarını almasını sakıncalı görmesi halinde kısıtlama yetkisine de sahiptirler.

V. İfade ve Medya özgürlüğü

İfade özgürlüğünün anayasal güvenceleri; ceza yasası, ceza muhakemeleri usulü yasasının yorumlanmasını savcılar ve hakimlerin takdirine bırakan, terörle mücadele yasası, İnternet Yasası ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Yasası da ifade özgürlüğünü ciddi şekilde sınırlamaktadır. Olağanüstü Hal ve izleyen dönemde bu yasaların savcılar ve hakimler tarafından çok daha dar ve özgürlükleri sınırlandırma yönünde yorumlandığı gözlenmektedir.

TCK Madde 301 ile Türk Milletinin, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin veya TBMM'nin, Hükümetin ve Devletin yargı organlarının, askeri veya emniyet teşkilatının alenen aşağılanması cezalandırılmaktadır. Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz ve soruşturma yapılması Adalet Bakanının iznine bağlıdır.

TCK'nın 220. maddesinin 6. fıkrasında; *'kişi suç örgütüne dahil olmasa da örgüt adına suç işlese'* ve 7. fıkrası *'örgüte bilerek ve isteyerek yardım ederse'* de, *'örgüte üye olma suçuyla cezalandırılacaktır.'* hükmünü getirmektedir. Bu maddenin uygulamasında, şiddet olmaksızın ana dilde eğitim hakkı isteme de *'terör örgütünün talebiyle örtüştüğü'* gerekçesiyle suç sayılabilmektedir.

Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) 6. maddesi *"Terör örgütünün propagandasını yapan kişi bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır"* hükmünü getirmektedir.

Aşağılama, eleştiri, propaganda gibi kavramlarını belirsizliği, terör suçlarının yasalarda tanımlanmasının sorunlu olduğunu ortaya koyduğu gibi, özellikle günümüzde savcılar ve yargıçlar tarafından hakkın özüne dokunacak boyutlarda geniş yorumlanması, ifade özgürlüğünü ciddi biçimde sınırlamaktadır.

İfade özgürlüğü alanına ilişkin Anayasal güvenceler, siyasi liderlerin, özellikle eleştirel gazetecilere karşı suçlayıcı söylemleri ile ihlal edilmekte, gazetecilere karşı, halkı provoke etme, terör propagandası yapma gibi suçlamalara ve dava açılmasına neden olmaktadır. Diğer yandan OHAL döneminde bazı yabancı gazeteciler uzun süre gözaltında tutulmuş, sınır dışı edilmiş veya ülkeye girişleri reddedilmiştir.

Darbe girişiminin ardından, olağanüstü hal kararnameleleri ile yasaklanma sadece, FETÖ'ye bağlı olduğu iddia edilen medya kuruluşları ile sınırlı kalmamış, Kürtlerin haklarını savunan, sosyalist, laik ve eleştirel medya kuruluşlarını da kapsam içine almıştır.

Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu, ifade özgürlüğü önünde önemli engel olarak değerlendirdiği, Cumhurbaşkanı'na hakareti düzenleyen TCK'nın 299. Maddesinin iptal edilmesi; 216, 301 ve 314 Maddelerinin ise değiştirilmesi gerektiğini bildirmektedir. ([https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)002-e))

Medya sahipliği, ifade özgürlüğünün önünde öncelikli sorun haline gelmiş bulunmaktadır. AKP'ye yakın iş adamlarının sermaye desteği ile oluşturulan ve "medya havuzu" adı verilen fon oluşturma yöntemi ile, ülke medyasının yaklaşık %90'ı AKP'nin kontrolü altına geçmiştir. Eleştirel medyanın çoğunluğu, siyasi müdahale, ağır vergi cezaları gibi uygulamalarla oto-sansüre yönelme yanında; bazıları da medya kuruluşlarını AKP'ye yakın iş adamlarına devretme durumunda kaldılar. Medya sahibi şirketler, aynı zamanda devletle yakın ekonomik bağlar içinde olduğundan, devlet ihalelerine girdiklerinden, medya araçlarını AKP politikalarını savunma için kullanır hale geldiler.

21 Mart 2018'de; Hürriyet, Posta, Fanatik ve TV kanalları Kanal D ve CNN Türk gibi önde gelen, merkez ana medya grubu olarak bilinen Doğan Medya Grubu'nun, Demirören Grubu'na kamu bankası kredisi ile devredilmesiyle ülkedeki medyanın yaklaşık yüzde 90'ı hükümet yanlısı hale gelmiş oldu. Ve medyaya yönelik izlenen ekonomik önlemler ve siyasi etki, kaçınılmaz olarak, işlerini kaybetmek istemeyen birçok gazetecinin kendiliğinden oto-sansüre yönelmesine yol açtı.

Sosyal Medya / Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın yetkileri

"İnternet Kanunu" olarak bilinen, belirli aralıklarla revize edilen 5651 Sayılı Kanun, sosyal medyada ifade özgürlüğünü, hâkim kararı olmaksızın, idari kararlarla sınırlayıcı hükümler getirmesiyle, ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim hakkını engelleyebilmektedir.

Devlete, kurumlarına, çalışanlara veya devletin diğer sembollerine karşı hakaret ve Cumhurbaşkanına hakaret iddiasıyla suçlama sosyal medya kullanıcıları için de yaygın olarak kullanılmaktadır. Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'na (daha sonra BTK) verilen internetin içeriğini bloke etme veya kaldırma yetkilerine sahip bulunmaktadır.

"5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" yürürlüğe girdikten sonra, 2008'den 2016 Şubat ayına kadar 109.805 web sitesine; Yüksek Seçim Kurulu, mahkeme, savcılık, TİB vb. kurum kararlarıyla erişim engeli uygulandı. Bu engelleme kararlarının %94,3'lük kısmını TİB idari tedbir kararıyla alındı.

TİB'in idari kararıyla 20 Mart 2014'te Twitter'a, 27 Mart 2014'te video paylaşım sitesi YouTube'a erişimin engellenmesi, sınırlamaların hangi boyutlara ulaşabildiğini göstermektedir.

AYM'ye yapılan bireysel başvurular sonucunda Twitter engellemesi 2 Nisan 2014 günü, YouTube engellemesi 29 Mayıs 2014'te sona erdirilmiş olsa da Wikipedia'ya erişim engeli halen sürmektedir.

İçişleri Bakanlığı'nın Nisan 2017-Aralık 2017 dönemine ilişkin verilerine göre, "Terör örgütü propagandası, devlet büyüklerine hakaret gibi iddialar ile toplam 36.432 sosyal medya hesabı incelemeye alındı ve tespit edilen 16.378 kişi hakkında yasal işlem uygulandı.

15.08.2016 tarihli 671 sayılı KHK ile 5651 Sayılı Kanun değişiklikleriyle; Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB), kapatıldı, yerine Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) kuruldu. Yasa ile TİB'e tanınmış tüm yetkiler BTK'ya aktarılmış oldu. Yapılan değişiklikle, siyasi iktidara "milli güvenlik ve kamu düzeni, suçların önlenmesi" gibi gerekçelerle ülke tüm iletişim sistemine ve şirketlerine doğrudan müdahale etme yetkisini verildi.

06.08.2019 Ankara 3'üncü Sulh Ceza Hakimliği, Jandarma Genel Komutanlığı'nın talebi doğrultusunda haber sitesi Bianet'e erişimin engellenmesine karar verdi. Karara göre aralarında Bianet, ETHA ve geziyisavunuyoruz.org'un da bulunduğu bazı internet siteleri, Twitter, Facebook ve YouTube linkleri ile diğer bazı sosyal medya linklerine erişim engellendi. HDP İstanbul Milletvekili Oya Ersoy'un Twitter hesabı da engelli URL'ler arasında.

Cumhurbaşkanına Hakaret Davaları

Gazetecilerin, yazarların, sosyal medya kullanıcılarının ve sıradan vatandaşların, Cumhurbaşkanına hakaretleri nedeniyle yargılanmaları devam etmekte.

2014-2017 yılları arasında Cumhurbaşkanı Erdoğan'a "hakaret" nedeniyle soruşturma başlatılan 68 bin 827 kişiden 12 bin 839'u hakkında dava açıldı. Erdoğan'ın ilk kez cumhurbaşkanı seçildiği 2014 yılında 132 dava varken, 2015'te 1.953, 2016'da 4 bin 187, 2017'de ise 6 bin 33 dava açıldı. (11 Aralık 2018, Cumhuriyet)

Bu madde işletilerek gazeteciler, akademisyenler, reşit olmayan çocuklar ve sıradan insanlar hakkında dava açılması hem ifade özgürlüğünü hem de şiddeti savunmayan ve kışkırtmayan eleştiri hakkını doğrudan sınırlayıcı olması nedeniyle eleştirilmektedir.

HDP Grup Başkan Vekili Muş Milletvekili Ahmet Yıldırım'a, Cumhurbaşkanı'na '*saraydaki sözde sultan*' diyerek hakaret nedeniyle kesinleşen 1 yıl 2 ay hapis cezasının Mecliste okunmasıyla, 27.02.2018'de milletvekilliği düşürüldü. Aynı gün, HDP Şanlıurfa Milletvekili İbra-

him Ayhan'ın ise, "terör örgütü propagandası yapmak" suçundan aldığı mahkûmiyet nedeniyle milletvekilliği düşürüldü. (<https://www.dha.com.tr/politika/hdpli-ahmet-yildirim-milletvekilligi-dusuruldu/haber-1566757>)

Cumhurbaşkanı'nın AYM ve AİHM kararlarına karşı söylemleri, yüksek mahkemeleri eleştirme ve dahası, yargıya müdahale tartışmalarını gündeme getirdi.

25.02.2016'da Can Dündar, Erdem Gül Davası. Anayasa Mahkemesi, MİT tırları haberleri nedeniyle 'casusluk iddiasıyla' tutuklanan Cumhuriyet'ten Can Dündar ve Erdem Gül hakkında yürütülen soruşturmada 'hak ihlali' yaşandığına hükmetti. Anayasa Mahkemesi kararından sonra; 28.02.2016 günü, Cumhurbaşkanı Erdoğan şu açıklamayı yaptı: *'Bana göre medyanın sınırsız özgürlüğü olamaz. Dünyanın başka yerinde de medyaya sınırsız özgürlük yoktur. Yani basın mensubu, yazılı, görsel kalkacak Cumhurbaşkanı'na, Başbakan'a istediği gibi saldıracak, iftira oyunlarının içerisine girecek ve biz buna seyirci kalacağız. Böyle bir şey söz konusu olamaz. Anayasa Mahkemesi bu şekilde bir karar vermiş olabilir. Ama onu kabul etmek durumunda değilim, saygı da duymuyorum. Niye, çünkü ortada bir gerçek var. Bu bir beraat kararı değildir, tahliye kararıdır. Aslında onlarla ilgili kararı veren mahkeme kararında direnebilirdi. Kararında direnmiş olsaydı, bu bireysel başvuru veya Anayasa Mahkemesi'nin verdiği karar boşa çıkacak ya da tahliye edilen kişiler AİHM'e gideceklerdi.'* (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-aymnin-can-dundar-kararina-saygi-duymam-40061532>)

Selahattin Demirtaş'ın Yargılanması

S. Demirtaş'a 17 Mart 2013'te yaptığı Nevruz konuşması nedeniyle, 7 Eylül 2018'de 4 yıl 8 ay hapis cezası verildi, yapılan itiraz reddedildi. Hükmün kesinleşmesi üzerine; 31 Aralık 2018 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapıldı.

20 Kasım 2018 tarihinde AİHM tarafından verilen kararda, Demirtaş hakkındaki hak sınırlandırmalarının birincil amacının çoğulculuğu boğmak ve siyasi tartışma özgürlüğünü kısıtlamak olduğu ifade edildi. Ve tehdit altında olanın yalnızca Sn. Demirtaş'ın bireysel hak ve özgürlükleri değil, tüm demokratik sistem olduğu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 18. ve 46. maddeleri uyarınca, derhal serbest bırakılması gerektiği ifade edildi. (www.cumhuriyet.com.tr/.../AiHM__Demirtas_kararini_acikladi__Serbest_birakilsin.ht...)

([https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22001-187961%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22001-187961%22%7D))

23 Kasım 2018’de AİHM kararının ardından, Cumhurbaşkanı, "Bizi bağlamaz. Karşı hamlemizi yapar, işi bitiririz" dedi. Ve ardından, Demirtaş’ın İstanbul 26. Ağır Ceza tarafından örgüt propagandası nedeniyle verilen 4 yıl 8 aylık hapis cezası, istinaf başvurusu reddedilerek hükmün kesinleşmesi sağlandı. Bu suretle AİHM’in kararı boşa çıkmış oldu.

Anayasa Mahkemesi Kararlarına Uymayı Reddeden Mahkemeler Oldu

Mehmet Altan-Şahin Alpay davaları. FETÖ’ye destek suçlamasıyla 30.07.2016’da tutuklanan Mehmet Altan ve 10.09.2016 ‘da gözaltına alınan Şahin Alpay; 26 ve 13. Ağır Ceza’da tutuklu yargılamaları sürerken, Anayasa Mahkemesine yaptıkları tutukluluğa itiraz başvuruları AYM tarafından “*ifade ve basın özgürlüğü ve kişi hürriyeti ve güvenliği ihlalleriyle*” kabul edildi.

Ancak her iki mahkeme de Anayasa Mahkemesinin hak ihlali tespiti ile verdiği tahliye kararını AYM’nin “yetki gaspı” yaptığını ileri sürerek, karara uymadılar. Bu kararlar, ülkede yerel mahkemelerin AYM kararlarına uymamanın ilk örneği oldu. Mahkemelerin bu direnişleri, 12 Eylül 2010’da getirilen AYM’ye bireysel başvuru hakkının sonuçlarını etkisiz kılma yolunu açması, hukuk üstünlüğünü ilkesini ihlali nedenleriyle eleştirilmekte.

20 Temmuz 2018’de CHP milletvekili Enis Berberoğlu, MİT kamyonları davasında 24 yıl hapis cezasına çarptırıldı, istinaf mahkemesi kararı bozarak 5 yıl 10 ay ceza verdi. Berberoğlu 24 Haziran 2018 seçimlerinde yeniden seçildi ve “yeni dokunulmazlık” kazanarak serbest bırakılması için başvuruda bulundu. Ancak Mahkeme, Anayasanın 83. Maddesine karşın, Anayasa’yı görmezden geldi ve başvurusunu reddetti.

VI. Toplanma Özgürlüğü / Sivil Toplum

Olağanüstü Hal ilanı gerekçesini oluşturan başta FETÖ olmak üzere, terör örgütleri ile bağlantılı veya güvenlik ve kamu düzenini koruma olarak değerlendirilen sivil toplum kuruluşlarının hepsi kapatıldı. 15 Temmuz 2016’dan bu yana yasaklanan toplam sivil toplum örgütü sayısı 1.500’e ulaştı ve çocuk hakları grubu, avukat dernekleri, kadın hakları grupları ve güneydoğudaki aktif insan hakları örgütleri kapatıldı.

Ayrıca, kapatma davaları, cezalar, kısıtlamalar veya ayrımcı uygulamalar yoluyla bir dizi STK faaliyeti de engellendi. İnsan hakları ile ilgilenenler de dahil olmak üzere toplam kapatı-

lan dernek sayısı 1.607'ye ulaştı, yapılan itirazların sonucunda 183 dernek için kapatma kararı kaldırıldı. 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla 1424 dernek, 168 vakıf kapatıldı. Kapatılan vakıflardan 23'ü hakkındaki kapatma kararı kaldırıldı. (CHP OHAL Raporu)

Barışçıl toplanmalar dahil, KHK düzenlemeleri ve mülki amirlerin emirleriyle; genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini koruma, şiddet olaylarının yaygınlaşmasını önleme gibi gerekçelerle; sokağa çıkma, belli yerlerde veya belli saatlerde kişilerin toplanma, toplanma duyurularının önlenmesi, belli özel günlerde yapılan anma, kutlama benzeri toplantıların yasaklanması, tiyatro vb sahne gösterilerinin yasaklanması gibi toplanma özgürlüğünü ortadan kaldıran uygulamalar halen sürmektedir.

Bu yasaklamalara karşın, toplanma girişimleri polis gücü ile önlenmekte, dağıtılmaktadır. İstanbul Valiliği, kayıp annelerinin her cumartesi yaptıkları oturma eylemini, kamu düzeni ve güvenliği gerekçeleriyle yasaklama yanında, geçen üç yılda, LGBT Onur yürüyüşlerine de izin vermemektedir.

Diğer yandan, Türkiye'de sığınmacılara yönelik insani yardım çalışmaları yapan yabancı STK'lardan bir kısmı, terör örgütlerine yardım ettikleri iddialarıyla yasaklanmış veya sınır dışı edilmiştir.

VII. Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu

Uluslararası kuruluşların yoğun eleştirileri sürerken, Avrupa Konseyi önerilerinin ardından, Ocak 2017 tarih ve 685 sayılı KHK ile bir Komisyon oluşturuldu. Komisyon, kamu görevinden ihraçlar dahil olmak üzere; tüm KHK işlemlerine ilişkin başvuruları karara bağlamak üzere ilk başvuru iç hukuk yolu olarak karar almaya yetkili kılındı.

17 Temmuz 2017'de çalışmaya başlayan Komisyona başvurular için 14 Eylül 2017'ye kadar 60 günlük süre tanındı. Buna göre, 22 Aralık 2017 tarihinden itibaren karar verme sürecine başlamış olan Komisyon tarafından, 28/06/2019 tarihi itibarıyla verilen karar sayısı (6.000 kabul, 71.900 ret olmak üzere) toplam 77.900'dür.

28/06/2019 tarihi itibarıyla Komisyona yapılan başvuru sayısı 126.200 olmuş, Komisyon tarafından verilen karar sayısı (77.900) olduğu dikkate alındığında, incelemesi devam eden başvuru sayısı, Temmuz, 2019 itibarıyla 48.300 olmaktadır. (<https://ohalkomisyonu.tccb.gov.tr/>)

Komisyon'da başvuruların incelenmesi halen sürmekte olduğundan 26.12. 2018'de Komisyon'un görev süresi bir yıl uzatıldı. Komisyon'un, iç hukuk yolu olduğu AYM ve AİHM kararlarıyla da kabul edildi.

OHAL KHK'ları ile haklarında işlem tesis edilen kişilerin başvurabilecekleri herhangi bir merciinin olmayışı bu dönemde ciddi mağduriyetler oluşturmuş; "OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu"nun da çok geç devreye girmesi yanında etkin bir iç hukuk yolu olmadığı ortaya çıktığı eleştirileri sürmektedir. Uluslararası Af Örgütü, Komisyonunun fiiliyatta hükümetin gerçekleştirdiği ihraçların büyük çoğununu onaylayan bir mekanizma işlevi gördüğünü belirtmektedir.

https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Dismissals%20report_TR%20version_%281_%29

Komisyonla başvuru sonucu göreve iade kararı alanlar için yapılacak düzenleme, Olağanüstü Hal sonrası dönemi düzenleyen; 25/7/2018 tarih ve 7145 No'lu "Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"la düzenlendi.

Diğer yandan kamu görevine KHK ile son verilenlerin, bir daha kamu hizmetinde görevlendirilemeyeceği, uhdelerinde bulunan her türlü müteveli heyet, kurul, komisyon, yönetim kurulu, denetim kurulu, tasfiye kurulu üyeliği ve sair görevleri de sona ermiş sayılması (667 Mad 4/2) gibi kararların olağanüstü halin sona ermiş olmasına karşın hala uygulanıyor olmasının ciddi hak ihlalleri ve mağduriyetler yaratmış bulunmakta.

VIII. Dokunulmazlıkların kaldırılması / tutuklamalar

20 Mayıs 2016'da milletvekili dokunulmazlığı. AKP'nin girişimi ve CHP'nin desteği ile, Parlamento'da, Anayasada çok sayıda milletvekilinin dokunulmasının kaldırılmasına izin veren bir değişiklik yapıldı.

PKK terör örgütüne destek verildiği iddialarıyla 50 HDP milletvekiline yaklaşık 350 dava açıldı. Dokuz milletvekilinin yanı sıra, partinin iki Eş Başkanı (S. Demirtaş ve F. Yüksekdağ) 4 Kasım 2016 tarihinde gözaltına alındı. Her ikisi de terörle suçlandı ve uzun süreli hapis cezalarına çarptırıldı.

Mayıs 2016'da bazı CHP ve HDP milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasının anayasaya aykırı olduğu iddiası ile yapılan başvuru 3 Haziran 2016 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından reddedildi.

4 Kasım 2016'dan bu yana HDP Eş Genel Başkanları dâhil olmak üzere 15 HDP milletvekili tutuklandı. Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ dahil halen 9 milletvekilinin cezaevinde bulunduğu bildirilmekte. 20 Mayıs 2016'da anayasada yapılan değişiklikle 59 HDP milletvekilinin 55'i hakkında 510 fezlekeden soruşturma yürütülmeye başlandı. CHP ile ilgili 150, AKP ile ilgili 46, MHP ile ilgili ise 20 kadar fezleke bulunduğu medyada yer almakta.

9 Mayıs 2019 Pervin Buldan ve Sezai Temelli'nin yanı sıra Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Tezkereleri TBMM'ye sevk edilen milletvekilleri şöyle: "HDP Ağrı Milletvekili Berdan Öztürk, HDP Şırnak Milletvekili Nuran İmir, HDP İstanbul Milletvekili Erol Katırcıoğlu, HDP Diyarbakır Milletvekili Remziye Tosun, HDP Adana Milletvekili Kemal Peköz, HDP Diyarbakır Milletvekili Musa Farisoğulları, HDP Şanlıurfa Milletvekili Ayşe Sürücü." Gelen dosyalar arasında Sezai Temelli'nin 3, Nuran İmir ve Remziye Tosun'un 2'ser dosyası var. (<https://www.trthaber.com/haber/turkiye/hdpli-9-milletvekiline-ait-dokunulmazlik-dosyalari-meclise-sevk-edildi-414796.html>)

14 Haziran 2017'de, Berberoğlu 25 yıl hapis cezasına çarptırıldı. CHP Milletvekili Enis Berberoğlu, tartışmalı "MİT kamyonları" davasında, ülkenin gizli bilgileri iki gazeteci Can Dündar ve Erdem Gül'e verdiği gerekçesiyle ilk mahkemece 25 yıl hapis cezasına, üst mahkemece 13 Şubat 2018'de 5 yıl 10 ay hapis ve hapis cezasına çarptırıldı.

24 Temmuz 2018'de yapılan seçimlerde Berberoğlu parlamento'ya tekrar seçildi, tekrar dokunulmazlık kazandı ve anayasanın ilgili maddesi uyarınca serbest bırakılmak üzere mahkemeye yaptığı başvuru reddedildi. Avukatların yeniden başvurusu üzerine, 20 Eylül 2018'de "*devletin güvenliği, iç veya dış siyasal yararları bakımından niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgileri açıklamak*" suçundan 5 yıl 10 ay hapis cezası onandı. Ayrıca, Anayasa'nın 83/3. maddesi uyarınca milletvekilliği sona erinceye kadar cezasının infazının durdurulmasına ve salıverilmesine karar verildi.

Yine 674 Sayılı KHK ile Cumhurbaşkanı'na belediyelere kayyum atama, valilere ise belediyelerin taşınır mallarına el koyma ve çalışanlarını görevden uzaklaştırma yetkisi verildi ve HDP'ye yakın belediyelere 11 Eylül 2016 tarihi itibarıyla el konularak kayyum atamalarına

başlandı. 21 Temmuz 2016-31 Aralık 2017 döneminde kayyum atanan belediye sayısı 99'a ulaştı. Bunların 94'ü HDP'ye yakın belediyeler oldu.

İşkence ve Zorla Kaçırarak Kaybetme Vakaları

Ayrıca, gözaltı ve tutukluluk hallerinde, özellikle güvenlik güçleri hakkında işkence ve insanlık dışı muamele yakınmaları, öncelikle sosyal medyada, ardından bazı insan hakları örgütleri raporlarında yer almaya başladı.

Medya üzerindeki sınırlamalar nedeniyle ulusal medyada çok sınırlı olarak yer alan insan hakları ihlalleri Türkiye'yi izleyen uluslararası kuruluşlarca derlenerek, uluslararası alanda duyuruluyor ve ülke siyasi iktidarına da uyarılar olarak sık sık gündeme getirilmekte.

Haziran 2018'de konuyla ilgili bir açıklama yayınlayan TİHV ve İHD, işkence iddialarına ilişkin şu yaptığı açıklamada; 2017 yılında 616 kişi işkence iddiasıyla TİHV'e başvurduğunu, 564 kişi tek ya da değişik mekanlarda işkenceye maruz kaldığını ifade etmiştir. Bunların 272'si emniyet müdürlükleri, 55'si polis karakolu gibi resmi gözaltı merkezlerinde işkenceye maruz kaldığını beyan etmiştir. 2017'de başvuruların 226'sı açık alan ve gösteri sırasında, 70'nin ise ev ve işyerinde işkence ve kötü muameleye maruz kaldıkları belirtilmiştir. İHD'nin 30 Mayıs 2017 tarihinde açıkladığı verilere göre çoğu Ankara'da olmak üzere 11 zorla kaçırma ve kaybetme vakası yaşanmıştır. Bu kişilerden 4'ü daha sonra serbest bırakılmış, biri intihar etmiştir. 2018 yılında da bir zorla kaçırarak kaybetme vakası daha yaşanmıştır. Halen 8 kişinin akıbeti bilinmemektedir." 26 Haziran 2018 <http://www.diken.com.tr/insan-haklari-orgutlerinden-iskence-aciklamasi-ohalle-iskence-iddialari-da-artti/> (Zorla kaçırarak kaybetme iddiaları konusunda da resmi bilgi bulunmamakta, STK'lar farklı rakamlar vermektedir)

Diğer bir STK'ya göre; Son 3 yıl içinde 27 kişinin kaçırılmış, kamu kurumlarından bu konuda bilgi alınamamış, 27 vakadan son altısı Şubat ayında olmuştur. Bu 6 kişiden 4'ünün, 28 Temmuz 2019'da Ankara Emniyetinde olduğu açıklanmış bulunmakta. <https://www.omerfarukgergerlioglu.com/basin/basindan/hdp-kocaeli-milletvekili-gergerlioglu-kayip-olaylarinin-ic-yuzunu-tele-anlatti/11210/>

1 Ağustos 2019 günü, Ankara Barosu, Ankara Terörle Mücadele Şubesi'nde bulunan bu 4 kişinin avukatlarla görüşmelerinin engellendiğini açıkladı. Baro, ayrıca halen kayıp olan iki kişinin de akıbetinin belirlenemediğini belirtti.

27 Şubat 2018 tarihinde, bazı sosyal medya raporlarına paralel olarak, BM Özel Raportörü tarafından işkence iddiaları bir raporla dile getirildi. Rapora göre, çok sayıda kişi acımasız sorgulama tekniklerine maruz kaldı, tutuklular başkalarını suçlamaya zorlandı. İşkence teknikleri arasında; şiddetli dayak, elektrik çarpması, buzlu suya maruz kalma, uykudan mahrum bırakma, tehditler, hakaretler ve cinsel saldırı yer aldı. Özel Raportör, işkence şikayetlerinin, savcı tarafından, kamu görevlilerini Olağanüstü Hal bağlamında yapılan eylemler için cezai sorumluluktan muaf tutan düzenlemeler çerçevesinde reddedildiğinin de altını çizdi. (<https://www.dw.com/tr/bm-raport%C3%B6r%C3%BC-t%C3%BCrkiyede-i%C5%9Fkence-iddialar%C4%B1-soru%C5%9Fturulmuyor/a-42762191>)

28 Mayıs 2019 günü; Ankara Barosu'nun, FETÖ şüphelisi eski dışişleri personeli 5 kişiye Mali Suçlar Şube Müdürlüğü'nde işkence yapıldığı iddiası nedeniyle ilgililer hakkında soruşturma başvuruları haberi medyada yer alan istisnalardan oldu.

IX. Öne çıkan davalar

Cumhuriyet Gazetesi Davası: 31 Ekim 2016 'da gözetililerle başlayan ardından tutuklanan, muhalif tutumu ile bilinen 17 Cumhuriyet Gazetesi mensubu, 24 Temmuz 2017'de "*silahlı bir terörist gruba üye olmadan yardım etmek*" iddiasıyla, 270 gün tutuklu kaldıktan sonra mahkemeye çıkarıldılar ve çeşitli cezalara çarptırıldılar. Daha sonra, yazarlar değişik tarihlerde tahliye edildiler.

19 Şubat 2019 günü, beş yıla kadar verilen cezaların itiraz incelemesini yapan İstinaf Mahkemesi verilen mahkûmiyet kararlarını onadı. Karar uyarınca, 5 yıldan az ceza alan 8 kişi kalan ceza sürelerini tamamlamak üzere 25 Nisan 2019'da tekrar cezaevine girdiler.

18. Temmuz 2019 Yargıtay Başsavcılığı, Cumhuriyet Gazetesi, davasına ilişkin görüşünde; hapis cezalarının bozulmasını, yazarların beraatine karar verilmesini istedi. Ayrıca, iki isim dışında, beraat kararlarının uygulanmasını talep etti.

Barış için Akademisyenlerin Yargılaması: 11 Ocak 2016'da bir grup akademisyen, hükümetin Güneydoğudaki eylemlerini eleştiren, askeri operasyonlara son verilmesi, barış çağrısında bulunan bir bildiri yayımladı. Bu bildiri 1.128'den fazla Türk akademisyen tarafından imzalandı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu girişimi şiddetle eleştirmesinin ardından savcılar soruşturmalara başladı ve imzalayanların 500'den fazlasının görevine son verildi veya emekliliğe zorlandı ve bazıları aylarca gözaltında tutuldu. Savcılar bildiriye "terör propagandası olarak" değerlendirdiler; İstanbul'da bulunan akademisyenlerin yargılanmaları 5 Aralık 2017'de başladı ve halen sürüyor.

26.07.2019'da Anayasa Mahkemesi (AYM), yargılanan akademisyenlerden 9'unun bireysel başvurusunu karara bağlayarak; akademisyenlerin bildiriye imzaladıkları için "silahlı terör örgütü propagandası yapmak" suçundan cezalandırılmaları nedeniyle ifade özgürlüklerinin ihlal edildiği ve ihlali nedeniyle 9'ar bin TL tazminat ödenmesine karar verdi. Oylamada 8'e karşı 8 eşitlik çıktığı, Başkan'ın oyu ile 8'e karşı 9 oyla hak ihlali kararının alındığı bildirildi. Kararın, yargılanan akademisyenler için emsal teşkil etmesi beklenmekte.

İnsan Hakları Aktivistleri Davası: 5 Temmuz 2017 tarihinde, Büyükkada'da düzenlenen dijital güvenlik çalıştayında iki yabancı eğitmenle birlikte Uluslararası Af Örgütü Türkiye Direktörü de dahil olmak üzere önde gelen insan hakları aktivistleri gözaltına alındı. Dördü adli kontrolle serbest bırakıldı. İki yabancı - atölyeyi idare eden bir Alman ve bir İsveç vatandaşı - duruşma öncesi tutuklu olarak kaldı.

18 Temmuz'da mahkeme, altı insan hakları eylemcisini "üye olmadan terör örgütüne yardım etmek" ten tutukladı. Türkiye üzerindeki uluslararası baskılar ardından insan hakları eylemcileri 25 Ekim 2017'de serbest bırakıldı.

OHAL Dönemi Sosyal Sorunları: Olağanüstü hal dönemi uygulamaları sonucu ortaya çıkan sosyal sorunlara ilişkin kapsamlı bir araştırma raporu Ocak 2019'da "Mağdurlar İçin Adalet Topluluğu" tarafından yayımlandı. Bu çalışmaya göre; olağanüstü dönem mağdurlarının gerçek sayıları 250 bini geçmekte. Rapora göre "Okulları kapatılan, mezuniyetleri geçersiz sayılan, askeri okullardaki öğrenciler, polis okulları öğrencileri, diğer kamu ve özel kurumlarda KHK'larla mağdur edilenlerin sayıları da yukarıdaki rakamlara ilave edildiğinde, doğrudan mağdur olanlar 250.000'i geçebilmektedir. " Diğer yandan, tutuklanan mağdurların büyük bir kısmının nezarethanelerde, cezaevinde işkenceye varan sistematik uygulamalar nedeniyle, serbest bırakıldıklarında da kalıcı psikolojik sorunlar yaşadıkları; hayatta kalma mücadelelerini, ekonomik sorunlar, sosyal güvence yokluğu gibi yoksunluklara karşın sürdürmeye çalıştık-

ları ifade edilmekte. Ayrıca, mağdur ve yakınlarının ekonomik sorunları yanında; itibarsızlık ve sosyal dışlanma gibi toplumsal sorunlarına işaret edilmekte.

https://drive.google.com/file/d/1f7ZO4VMX6YplRqH2pZsUzIo_Ogcrt5 M_Y/view

X. Olağanüstü Hal Sonrasına İlişkin Düzenleme

18 Temmuz 2018’de sona eren Olağanüstü Hal sonrasına ilişkin düzenleme 25.07.2018 tarih ve 7145 sayılı ‘‘Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’’la düzenlendi. Bu yasayla, Terörle Mücadele Yasası, Toplantı ve Gösteri Yasası gibi özgürlüklerle ilgili yasalarda Olağanüstü Hale benzer sınırlamalar getirildiği ve 3 yıl süre ile idari kararlarla kamu görevlilerinin ihraçlarının sürmesinin benimsendiği görülmekte.

Güçlü Valiler Dönemi: Buna göre valiler, kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya bozulacağına ilişkin ciddi belirtilerin bulunduğu hallerde, 15 günü geçmemek üzere ildeki belirli yerlere girişi ve çıkışı kamu düzeni ya da kamu güvenliğini bozabileceği şüphesi bulunan kişiler için sınırlayabilecek. Ayrıca valiler, belli yerlerde veya saatlerde kişilerin dolaşmalarını, toplanmalarını, araçların seyirlerini düzenleyebilecek veya kısıtlayabilecek, ruhsatlı da olsa her çeşit silah ve merminin taşınması ve naklini yasaklayabilecek.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) ihlal kararı dışında dostane çözüm ve tek taraflı deklarasyon gibi usullerle sonuçlandırılan başvuruları da "yargılamanın yenilenmesi" sebepleri arasına alındı. Böylece, dostane çözüm veya tek taraflı deklarasyonla sonuçlandırılan başvurularda, ihlal kararı verilen müracaatlarda olduğu gibi yeniden yargılama yoluna başvurulabilmesi mümkün hale getirilerek, AİHM önündeki müracaatlarda ihlal kararı verilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmakta.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenlenmesi. Anayasa Mahkemesinin kararları doğrultusunda toplantı ile gösteri yürüyüşünün yer ve güzergahı, vatandaşların günlük yaşamını aşırı ve katlanılamaz derecede zorlaştırılmayacak.

Yasa ile Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) personelinin kimliğinin gizli tutulmasının zorunluluğu dikkate alınarak, MİT'in tarafı olduğu özel hukuk uyuşmazlıklarında dava şartı olarak ön görülen arabuluculuk dahil olmak üzere, arabuluculuk usulünün uygulanmaması amaçlanıyor. Ayrıca, Kanun ile MİT, "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu" kapsamı dışına çıkarıldı.

Seferberlik ve savaş hallerinde, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, haberleşmenin engellenmesi, yağma, genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması, radyasyon yayma, halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit, kanunlara uymamaya tahrik, suç işlemek amacıyla örgüt kurma, Cumhurbaşkanına hakaret, gibi suçları işleyenler veya bu suçlara iştirak edenler, bölgede yetkili kılınan komutan tarafından gerekli görüldüğü takdirde askeri mahkemelerde yargılanabilecek.

Gözaltı süreleri yeniden düzenlendi. Buna göre, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan gözaltı süreleri, bazı suçlarla ilgili olarak yeniden düzenlendi ve ek gözaltı süreleri getirildi.

Buna göre, bu düzenlemenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 3 yıl süreyle TCK'nın "devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçları" ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar veya örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından; gözaltı süresi, yakalama yerine en yakın hakim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç, yakalama anından itibaren 48 saati, toplu olarak işlenen suçlarda ise 4 günü geçmeyecek.

Delillerin toplanmasındaki güçlük veya dosyanın kapsamlı olması nedeniyle gözaltı süresi en fazla 2 defa uzatılabilecek. Gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin karar, cumhuriyet savcısının istemi üzerine yakalanan kişi dinlenilmek suretiyle hâkim tarafından verilecek.

Tutukluluğa itiraz ve tahliye talepleri dosya üzerinden karara bağlanabilecek. Tahliye talepleri en geç otuzar günlük sürelerle tutukluluğun incelenmesiyle dosya üzerinden karara bağlanabilecek. Tutukluluğun incelenmesi en geç otuzar günlük sürelerle dosya üzerinden doksanar günlük sürelerle kişi veya müdafî dinlenilmek suretiyle resen yapılacaktır.

Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturmada, somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve başka surette delil elde etme imkanının bulunmaması halinde hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcı tarafından şüphelinin kullandığı bilgisayar ve bilgisayar programlarıyla, bilgisayar kütüklerinde arama yapılmasına, bilgisayar kayıtlarından kopya çıkarılmasına, bu kayıtların çözülerek metin haline getirilmesine karar verilecek.

Kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi veya bu karar

aleyhine AİHM'ye yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren 3 ay içinde talep edilmesi halinde yeniden soruşturma açılacak. Yasayla, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun'a geçici madde eklendi.

Buna göre, Anayasa Mahkemesinde derdest olan bireysel başvurular, başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle verilen kabul edilemezlik kararının tebliğinden itibaren 3 ay içinde yapılacak müracaat üzerine Tazminat Komisyonu tarafından incelenecek.

Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonunca başvurusu kabul edilenler ve kamu görevine iade edilecekler, eski kadro veya pozisyonuna atanacak ancak müdür yardımcısı veya daha üstü ile bunlara eşdeğer yöneticilik görevindeyken kamu görevinden çıkarılanların atamalarında, yöneticilik görevlerinden önce buldukları kadro ve pozisyon unvanları dikkate alınacak.

Görevine iade edilenlere, kamu görevinden çıkarılma tarihlerini takip eden ay başından görev ve başladıkları tarihe kadar geçen süreye tekabül eden mali ve sosyal hakları ödenecek. Bu kişiler, kamu görevinden çıkarılmalarından dolayı herhangi bir tazminat talebinde bulunamayacak.

Terör örgütlerine veya MGK tarafından devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilmesiyle kamu görevinden, meslekten, görevden çıkarılan ya da ilişkisi kesilen subay, astsubay, uzman jandarmalar ile emniyet hizmetleri sınıfına tabi olanlar ve Dışişleri Bakanlığı diplomatik kariyer memurlarından mahkemelerce göreve iade kararı verilenlerle OHAL Komisyonunca başvurunun kabulü kararı verilenlerden, eski kadro, rütbe veya unvanına atanması ilgili bakan onayı ile uygun görülmeyenler, ilgisine göre Milli Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı bünyelerinde kurulan araştırma merkezlerinde istihdam edilecek. Bu kişiler, kamu görevinden çıkarılmalarından dolayı herhangi bir tazminat talebinde bulunamayacak.

İhraçlar 3 yıl süreyle kurumlar tarafından yapılabilecek. Terör örgütlerine veya MGK tarafından devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum

veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilen, yüksek mahkeme üyeleri mensup oldukları kurumların idari veya komisyonları kararıyla meslekten çıkarılmalarına karar verilecek.

Görevine iade edilenlere kamu görevinden çıkarıldıkları tarihten göreve başladıkları tarihe kadar geçen süreye tekabül eden mali ve sosyal hakları ödenecek. Bu kişiler, kamu görevinden çıkarılmalarından dolayı herhangi bir tazminat talebinde bulunamayacak.

Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 3 yıl süreyle, OHAL dönemine benzer şekilde pasaportların iptali sürdürülecek.

Güvenlik kuvvetleri mensuplarından terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenlerin rütbeleri ilgili bakanın onayıyla alınabilecek

Görevler yerine getirilirken görevin niteliğinden doğan veya görevle ilgili olmak şartıyla görevin ifası sırasında işlendiği iddia olunan suçlardan dolayı kamu görevlileri hakkında adli ve idari soruşturma ve kovuşturma yapılması, ilgisine göre ilgili bakan, Cumhurbaşkanı veya onun yetkilendireceği Cumhurbaşkanı yardımcısının iznine tabi olacak.

Bu kapsamda, görevden uzaklaştırma veya açığa alınma işlemi tesis edilen ve ilgili mevzuatta yer alan süreleri dolan kamu görevlilerinin durumu, işlemi tesis eden makamca en geç 3 ay içinde gözden geçirilecek.

Kayyum atanması 3 yıl daha sürdürülecek Düzenlemenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren terör örgütlerine aidiyet, iltisak veya irtibat nedeniyle TMSF'nin OHAL süresince kayyum atanmasına ilişkin hüküm 3 yıl daha yürürlükte kalacak.

